
АЛЬОШИНА О.А.,
викладач кафедри іноземних мов,
Кіровоградська льотна академія
Національного авіаційного
університету,
м. Кіровоград

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ОДНА З УМОВ ФОРМУВАННЯ АДАПТАЦІЇ КУРСАНТІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ЛЬОТНИХ ЗАКЛАДАХ

В поданій статті ми розглянули організацію самостійної роботи курсантів в процесі навчання та її безпосередній вплив на їх успішність. Необхідною умовою впровадження самостійної роботи курсантів є відповідне наукове та методичне забезпечення.

Невід'ємною частиною самостійної роботи постає мотивація, яка в даному випадку формується завдяки використанню технічних засобів навчання та відповідного контролю знань.

Ключові слова: адаптація, викладач, курсант, умова, самостійна робота, навчальний процес, мотивація, знання, навички, уміння, технічні засоби навчання.

В данной статье мы рассмотрели организацию самостоятельной работы курсантов в процессе обучения и её непосредственное влияние на их успеваемость. Необходимым условием внедрения самостоятельной работы курсантов является соответствующее научное и методическое обеспечение. Неотъемлемой частью самостоятельной работы есть мотивация, которая в данном случае формируется благодаря использованию технических средств обучения и соответствующего контроля знаний.

Ключевые слова: адаптация, преподаватель, курсант, условие, самостоятельная работа, учебный процесс, мотивация, знания, навыки, умения, технические средства обучения.

In this article we examine the arrangement of students work without assistance during the process of studies and its direct influence on their progress. Introduction necessary condition of students work without assistance arrangement is the appropriate scientific and methodical providing.

Key words: adaptation, teacher, student, condition, work without assistance, studies, motivation, knowledge, skills, abilities, technical means of studies.

Постановка проблеми. Адаптація до нових умов існування являє собою побудову адаптаційних функціональних систем і визначається наявністю в організмі широких можливостей для організації в мінімальні строки попереджувального пристосування до подій, які виникатимуть поступово, але ще не виникли. Оскільки ж адаптація є цілісною системою, то доцільно розглядати адаптацію курсантів до процесу навчання в комплексі, тобто у поєднанні з певною кількістю предметів. Але, особистісна готовність до засвоєння знань та умінь також включає певне відношення до себе. Продуктивна навчальна діяльність передбачає адекватне відношення курсанта до своїх здібностей, результатів навчання, поведінки, тобто певний рівень розвитку самосвідомості, а отже і виникає необхідність в постійній самостійній роботі.

Проблема організації самостійної роботи як однієї з умов для формування адаптації курсантів до процесу навчання розглянута недостатньо, тому постає потреба у подальшому дослідженні даного питання.

Аналіз останніх досліджень. Проблема організації самостійної роботи курсантів вивчалася різними дослідниками, так подана проблема розглядається в роботах В.А.Козакова, І.М.Шимко, В.В. Ягупова, І.Л. Смірнов та ін.

Так, В.А. Козаков вивчає, що самостійна робота постає у вигляді специфічного виду навчання, при якому головною метою є не тільки формування самостійності суб'єкта навчання, а й формування його вмінь, знань і навичок, що повинно здійснюватися опосередковано через зміст та методи усіх видів навчальних занять [1].

І.М. Шимко, розглядаючи поняття "самостійна робота", вважає, що самостійна робота сприяє формуванню високої культури розумової праці курсантів, а також необхідних навичок і умінь. І саме це може бути важливим

для досягнення високих результатів навчання [4].

У своїх роботах В.В. Ягупов вказує, що самостійна робота може відбуватися як опосередковано, використовуючи методичні вказівки, так і безпосередньо, коли контролює викладач, проводячи при цьому консультації, бесіди, колоквіуми, практичні заняття. Самостійна ж робота самих курсантів може включати в себе два види: аудиторну самостійну роботу, яка контролюється викладачем на лекційних, семінарських і практичних заняттях, та позааудиторну самостійну роботу курсантів, коли вони готуються до занять, пишуть реферати, курсові чи дипломні роботи.

Отже, на думку вчених, самостійна робота є однією з найважливіших умов стосовно адаптації курсантів в період навчання, але сама вона також потребує певні фактори для її успішної організації.

Мета дослідження – визначення значимості самостійної роботи у якості умови адаптації курсантів відносно навчального процесу.

Виклад основного матеріалу. Згідно з Положенням про організацію навчального процесу у ВНЗ (наказ міністерства освіти і науки України від 2 червня 1993 року №161) самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових занять. Навчальний час, відведений для самостійної роботи студента, регламентується робочим навчальним планом і має становити не менше 1/3 та не більше 2/3 загального обсягу навчального часу студента.

Самостійна діяльність курсантів обов'язково включає певні структурні елементи, які для курсантів є визначальними, оскільки ці елементи регламентують наступність самостійної роботи курсантів: постановка мети діяльності й проблемних завдань; визначення об'єкта діяльності; вирішення поставленого завдання; перевірка правильності розв'язання завдання [3].

У самостійній діяльності курсантів пріоритетним є постановка таких пізнавальних завдань, які пов'язані з характером навчальної або наукової проблеми. При цьому вони можуть мати досить різноманітні форми пошуку, самостійного завдання, доповіді тощо.

Для реалізації загальних і спеціальних завдань в процесі самостійної роботи курсантів, важливу роль має відігравати комплексний підхід, завдяки якому відбувається залучення до самостійної пізнавальної діяльності курсантів, враховуючи їх рівень підготовленості та індивідуальні особливості; взаємозв'язок та послідовність при постановці завдань, поступовий перехід від простих завдань до більш складних, опираючись на їх творчий характер; забезпечення чіткого планування та систематичного контролю самостійної роботи; використання різноманітних організаційних форм самостійної роботи [5].

Для успішної організації самостійної роботи необхідно створити відповідні умови:

- слід чітко спланувати навчальний процес, при цьому розклад занять повинен бути стабільним і оптимальним;
- зацікавити курсантів майбутньою професією, мотивувати до процесу отримання нових знань, умінь та навичок.

Професійний аспект адаптації навчальної діяльності курсанта полягає у сформованості професійних знань та умінь.

Для виявлення сутності професійного аспекту адаптації важливо встановити процес професійного самовизначення.

В умовах адаптації курсанти I курсу не тільки вдосконалюють та поглиблюють свої теоретичні знання, але й відпрацьовують початкові знання та уміння з даної професії.

Зміна форм організації навчального процесу створює певні труднощі і призводить до незадоволеності

студентів своєю навчальною діяльністю.

Крім того, педагоги визнають необхідність умінь навчатися, але, водночас, цим умінням не навчають у школі. Перевіряють знання фактичного матеріалу, але не діагностують рівень володіння навчально – пізнавальною діяльністю. У той же час, успіхи курсанта залежать значною мірою від того, наскільки ефективно він володіє репродуктивними, творчими, раціональними уміннями.

Дослідження рівня розвитку навчальних умінь і умінь самостійної роботи також свідчить про те, що більшість курсантів молодших курсів відчують серйозні труднощі в навчально – пізнавальній діяльності. Труднощі пов'язані саме з тими видами робіт, які вимагають високого ступеня самостійності: підготовка до практичних занять, робота з бібліографією тощо.

Для покращення та вдосконалення навчального процесу важливо забезпечити професійну спрямованість навчального матеріалу, проблемність змісту навчання, використання різноманітних дидактичних технологій. Викладання полягає в організації навчальної роботи, керівництві цією роботою, систематичному викладі навчального матеріалу, чіткій демонстрації кращих прийомів навчальної практики, перевірки та оцінюванні знань, навичок та умінь курсантів. Знання виступають у вигляді першого та ведучого елемента, і дозволяють отримати відповідні льотні навички і уміння.

Знання – це відображення в нашій свідомості об'єктивної діяльності у формі уявлень та понять. Саме засвоєння знань і являє собою проблему для курсантів, оскільки курсанти стикаються з певною кількістю нових для них предметів, навчальний матеріал яких слід не тільки сприймати і запам'ятовувати, але й намагатися згодом використовувати на практиці.

Льотні навички – це навички, отримані в результаті пілотування повітря-

ного судна, вони представляють собою сукупність розумових, сенсорних, рухливих та вольових навичок.

Слід зазначити, що лише розумові навички, які засновані на отриманих знаннях і досвіді, дозволяють уявити поставлену задачу, оцінити ситуацію, прийняти необхідне рішення і виконати необхідні розрахунки.

Льотні уміння розглядаються як здатність курсантом цілеспрямовано і творчо спиратися на знання та навички, отримані в процесі льотної діяльності.

- забезпечення планомірного контролю знань курсантів; слід зазначити, що форми та методи контролю повинні бути максимально гнучкими та конкретними, методично обґрунтованими;
- необхідне матеріальне – технічне забезпечення навчальними аудиторіями, методичними аудиторіями, лінгафонними кабінетами, науковими лабораторіями з сучасним обладнанням, комп'ютерною та обчислювальною технікою, необхідними приладами та інвентарем.

Ми вважаємо, що завдяки наполегливій самостійній роботі, курсанти успішно зміцнюють і поглиблюють свої знання, відповідно позитивно підвищується мотивація навчання, поступово вдосконалюються професійні вміння і навички, що дає змогу курсантам розвивати пізнавальні здібності.

Однією з характерних рис сучасної освіти є використання технічних засобів в період процесу навчання. Зростання інтересу до застосування комп'ютерів у навчанні пояснюється впливом науково – технічного прогресу, різким збільшенням обсягу наукової, а, отже, і навчальної інформації [3].

Використання комп'ютера необхідне для підвищення ефективності навчального процесу і в першу чергу ефективності самостійної роботи курсантів під час вивчення різних дисциплін.

Комп'ютерні програми є одним з найефективніших засобів для самостійної роботи студентів, оскільки таке навчання ґрунтується на постійному зворотному зв'язку у вигляді ключів, підказок, текстів на які можуть опиратися курсанти. Крім цього комп'ютери можна вважати засобом підвищення мотивації курсантів до навчання. Звичайні тренінгові завдання у комп'ютерному режимі є більш цікавими і привабливими, тому що вони являють собою елементи новизни. Але, безперечно, ефективність такого навчання в значній мірі залежить від якості навчальних програм. При низькій якості цих програм комп'ютер не виправдає в повній мірі тих надій на підвищення ефективності навчання, що на нього покладаються. Слід зазначити, що не можна надмірно перебільшувати значення техніки, а більше уваги приділяти психологічним факторам – законам засвоєння знань, психологічним причинам помилок, проблемам мотивації. Комп'ютерні програми повинні сприяти розумовому розвитку, вчити мислити, а не просто запам'ятовувати готову інформацію.

Деякі викладачі вважають, що саме автоматизована навчальна система (електронний підручник) може допомогти курсантам у самостійній роботі під час вивчення різних предметів. Навчальний посібник такого виду має включати опорний конспект лекцій, методичні вказівки для виконання семінарських занять з переліком питань для підготовки та самоконтролю, перелік рекомендованої для вивчення дисципліни літератури, тестові питання для самоперевірки знань, базу питань та відповідей. Завдяки такій програмі, в курсантів завжди буде можливість у зручний для них час вивчити необхідну тему, використовуючи опорний конспект лекцій, базу питань та відповідей, доопрацювати літературу згідно з рекомендованим списком, здійснити самоперевірку засвоєного за допомогою питань для са-

моконтролю. Але слід зазначити, що створюючи електронний підручник такого типу, необхідно розуміти, що він у жодному разі не має бути просто копією звичайного підручника, виготовленого з паперу. Електронний підручник повинен представляти собою навчальну програму, яку слід поширювати різними способами (на CD, або за допомогою Інтернету) та спрямована на поглиблення знань.

Виконання комп'ютерних завдань має передбачати індивідуальну роботу курсантів, тобто утверджувати принцип самостійності при оволодінні курсантами відповідних дисциплін [2].

Контроль знань курсантів при використанні комп'ютерної техніки має сприяти:

- реалізації диференційованого та індивідуального підходів в умовах фронтального опитування;
- впровадженню вимог максимальної об'єктивності контролю;
- економії часу проведення контролю;
- звільненню викладачів від роботи над обробкою результатів контролю.

Зрозуміло, що для комп'ютерного навчання характерне тестування, а його зміст залежить від рівня засвоєних курсантами знань. Але необхідно обов'язково враховувати, що навчання як таке не можна обмежувати виключно тестами, його слід доповнювати іншими видами контролю за навчальною діяльністю, це мають бути різні творчі завдання, реферати, доповіді, лабораторні роботи тощо.

Інтелектуальна готовність до навчання є другою стороною аспекту і включає сформованість елементів і навичок навчальної діяльності, сформованість умінь вчитися самостійно, здібність до вимушеної регуляції навчальної діяльності, вміння пристосовуватися до темпу студентського життя, сформованість елементів навчальної діяльності, внутрішнього плану дій, вимушеної регуляції поведінки.

Слід зазначити, що самостійна робота тісно пов'язана з мотивацією, яка складається з оцінки студентами різних аспектів навчального процесу, його змісту, форм і способів організації з точки зору їх особистих, індивідуальних потреб та цілей, які можуть повністю або ж частково співпадати чи не співпадати з цілями навчання.

Навчальна мотивація згодом трансформується в трудову мотивацію і тому за ступенем її сформованості можна судити про психологічну готовність до адаптації в професійній діяльності [3].

Сама структура навчальної мотивації багатозначна за змістом і різноманітним формам.

Розглядаючи мотивацію, необхідно враховувати, що поняття "мотив" тісно пов'язано з поняттями "мета" і "потреба". Щоб вплинути на мотивацію до навчання, необхідно створити механізм формування в курсантів зацікавленості для досягнення тих цілей, які є пріоритетними в навчально – виховному процесі вузу. Одним з таких факторів оптимізації навчально – пізнавальної діяльності курсантів може стати впровадження в навчальний процес рейтингової оцінки успішності курсанта.

Таким чином, в навчальний процес можна впровадити сумарну інтегративну оцінку, яка буде характеризувати не тільки рівень та об'єм роботи курсанта в процесі засвоєння навчального матеріалу, але і його вклад в інші аспекти діяльності закладу.

Запропонована рейтингова система може бути ефективною в наступному:

- вона враховує поточну успішність курсанта і тим самим значно активізує його самостійну роботу;
- більш активно і точно оцінює знання курсанта за рахунок дробної шкали оцінок;
- створює основу для диференціації курсантів, що є особливо важливим при переході на багаторівневу систему навчання;

- дозволяє отримати більш детальну інформацію про виконання графіка самостійної роботи кожним курсантом;
- стимулює курсантів до активної позитивної діяльності у поза аудиторний час, та стабілізує дисципліни в аудиторний час.

Висновки. Самостійна робота курсантів може бути ефективною і не відходити від основних вимог щодо на-

вчально – виховного процесу при створенні наступних дидактичних умов:

- традиційні методи і прийоми організації самостійної роботи курсантів слід поєднувати з використанням новітніх інформаційних технологій навчання;
- впровадження проблемного підходу у навчанні;
- застосування особистісно – орієнтованого підходу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Козаков В.А. Самостоятельная работа студентов и её информационно – методическое обеспечение: Учеб. Пособие. – К.: Вища шк., 1990. – 248с.
2. Матеріали Міжнародної науково – практичної конференції “Сучасні інформаційні технології в управлінні та професійній підготовці операторів складних систем”. м. Кіровоград, 28-29 жовтня 2009 року, Кіровоград. – Из-во ДЛАУ, 2009. – 336 с.
3. Человек в измерениях 20 века. Прогресс Человечества в двадцатом столетии. – М.: Из-во Международной академии проблем человека в авиации и космонавтике, 2005. – 647 с.
4. Шимко І.М. Форми керівництва і контролю самостійної роботи студентів. – Засоби навчальної та науково – дослідної роботи. //Збірник наукових праць. Випуск 8-9. За ред. В.Є. Євдокимова, О.М. Микитюка. – Харків, ХДПУ, 1998.
5. Ягупов В.В. Педагогіка: Навчальний посібник. – Київ. Либідь, 2002. – 560 с.